

Adt dr hab. Przemysław Scheller
Akademia Muzyczna im. Karola Szymanowskiego w Katowicach
Wydział Kompozycji, Dyrygentury, Teorii i Edukacji Muzycznej
p.scheller@am.katowice.pl

RECENZJA

w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego
Panu Doktorowi ZAYEDOWI JABRIEMU
w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie sztuki muzyczne

Dotyczy:

powołania mnie do komisji habilitacyjnej w funkcji recenzenta na podstawie Pisma Rady Doskonałości Naukowej z dnia 03.03.2026 r. w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego sztuki panu dr. Zayedowi Jabriemu oraz Uchwały nr 06/03/2026/WSNE/ISMuz. Rady Naukowej Instytutu Sztuk Muzycznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach z dnia 26 marca 2026.

Dokumentację Kandydata otrzymałem drogą mailową w dniu 29 kwietnia 2026 r.

Sylwetka kompozytora

Zayed Jabri urodził się w Damaszku, gdzie od najmłodszych lat związany był z muzyką. W wieku dziewiętnastu lat podjął studia kompozytorskie w Akademii Muzycznej w Krakowie, które ukończył z wyróżnieniem w klasie Zbigniewa Bujarskiego uzyskując tytuł magistra sztuki, a następnie obronił doktorat pod kierunkiem Krzysztofa Pendereckiego.

Pierwsze znaczące uznanie na arenie międzynarodowej zdobył w 1997 roku, zwyciężając w prestiżowym Konkursie Kompozytorskim im. Adama Didura w Sanoku za utwór *Dwie pieśni na sopran i orkiestrę smyczkową*. W 2011 roku został przyjęty do Związku Kompozytorów Polskich. W latach 2008-2015 pełnił funkcję adiunkta w Akademii Muzycznej w Krakowie.

Jabri jest polsko-syryjskim kompozytorem, którego twórczość rozwija się na styku tradycji muzyki zachodniej oraz kultur muzycznych Bliskiego Wschodu. Zarówno jego kompozycje, jak i towarzyszące im teksty podejmują problematykę dialogu między Europą a światem arabsko- i perskojęzycznym, w którym idee były współdzielone, przekształcane, zawłaszczane lub odrzucane.

Twórczość Jabriego wykonywana była na całym świecie: w Europie, Ameryce Północnej i na Bliskim Wschodzie przez tak renomowane zespoły jak Kremerata Baltica, Gidon Kremer, Neue Vocalsolisten Stuttgart, Deutsche Symphonie-Orchester Berlin czy Polska Orkiestra Sinfonia Iuventus. Wśród festiwali, na których prezentowano jego muzykę, znalazły się m.in. Warszawska Jesień oraz ECLAT w Stuttgarcie.

Kariera akademicka i artystyczna Zayeda Jabriego obejmuje szereg prestiżowych stanowisk i stypendiów na wiodących uczelniach europejskich i amerykańskich. W latach 2008-2015 pełnił funkcję asystenta w Akademii Muzycznej w Krakowie. Następnie, w roku akademickim 2016-2017, przebywał jako stypendysta podoktorski w Radcliffe Institute for Advanced Study na Uniwersytecie Harvarda. W kolejnym roku (2017-2018) był kompozytorem rezydentem na Wydziale Muzyki Norweskiego Uniwersytetu Naukowo-Technicznego (NTNU) w Trondheim. W latach 2018-2019 pracował jako pracownik naukowy w Instytucie Ideas and Imagination Uniwersytetu Columbia w Centrum Globalnym w Paryżu, a w roku 2019-2020 odbył tam dalsze stypendium podoktorskie w ramach Society of Fellows i Heyman Center for Humanities w Nowym Jorku. Od 2024 roku jest zatrudniony jako adiunkt w Instytucie Muzyki na Wydziale Sztuki i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Styl kompozytorski i problematyka twórcza

Twórczość Zayeda Jabriego wyrasta z doświadczenia pogranicza: kulturowego, historycznego i egzystencjalnego. Jako kompozytor syryjskiego pochodzenia, ukształtowany przez polską tradycję akademicką, Jabri traktuje swoją dwoistą biografię jako punkt wyjścia do refleksji nad naturą dialogu między cywilizacjami. W centrum jego myślenia kompozytorskiego leży przekonanie, że muzyka jest aktem nie tylko artystycznym, ale i etycznym: formą zaangażowania wobec świata, w którym przemoc, wykluczenie i niesprawiedliwość domagają się odpowiedzi.

Jabri konsekwentnie buduje swój język dźwiękowy na napięciu między muzyką zachodu a bliskowschodnią wrażliwością.

Wykorzystuje przy tym zdobycze nowej i tradycyjnej muzyki: charakterystyczna dla jego warsztatu mikrotonowość nie służy prostemu cytowaniu kultur źródłowych: jest przestrzenią harmoniczną eksploracji, w której obie tradycje ulegają wzajemnej reinterpretacji i przekształceniu. Jak sam formułuje, chodzi nie o syntezę, lecz o transcendencję: tradycja rozpoznaje siebie w zupełnie nowym świetle.

W warstwie formalnej i dramaturgicznej twórczość Jabriego cechuje dbałość o równowagę między gestem a ciszą, między narracją a jej zawieszeniem. W dziełach elektroakustycznych,

takich jak *Lumen* na trio i elektronikę czy *30 Articles* na altówkę i elektronikę, warstwa syntetyczna nie pełni roli tła ani efektu barwnego, ale jest równorzędnym partnerem struktury i dramaturgii. Podobna zasada równorzędności głosów jest widoczna w muzyce kameralnej, gdzie dialog między instrumentami stanowi autonomiczną wartość formalną.

Szczególne miejsce w dorobku kompozytora zajmują dzieła o wyraźnie zadeklarowanym wymiarze społeczno-politycznym. *A Garden Among the Flames* – prawykonana w Carnegie Hall w 2017 roku – sięga po teksty Ibn Arabiego, Yvette Christiansë i Biblię, by w obliczu podziałów cywilizacyjnych przywołać universalną godność człowieka. *Variations on (R)evolution*, zamówione przez Beethovenfest w Bonn, stanowi artystyczną konfrontację z Arabską Wiosną: z nadzieją, która przerodziła się w konflikt, i z pytaniem o granice historycznego optymizmu. *30 Articles* z kolei podejmuje temat współczesnej amnezji wobec fundamentalnych wartości określonych w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka.

Dorobek Jabriego świadczy o postawie twórczej, w której wyrafinowanie warsztatowe i świadomość estetyczna pozostają nierozłącznie związane z refleksją etyczną. Muzyka jest dla niego przestrzenią konfrontacji, ale i pojednania: mostem między kulturami, pokoleniami i doświadczeniami, które zbyt często pozostają niewysłuchane.

Na szczególną uwagę zasługuje również fakt, że wiele kompozycji powstałych w ostatnich latach zostało zamówionych przez prestiżowe instytucje lub wykonanych w miejscach o wyjątkowym znaczeniu kulturowym. Do najważniejszych przykładów należą:

- *A Garden Among the Flames* na sopran, baryton, chór mieszany, chór dziecięcy i orkiestrę symfoniczną, prawykonane w 2017 roku w Carnegie Hall przez The Cecilia Chorus of New York;
- *Two Songs from Mihyar of Damascus* na pięciu wokalistów i pięć rezonujących tub sprężynowych (*spring tubes*), skomponowane na zamówienie Musik der Jahrhunderte w Stuttgarcie;
- *Koncert klarnetowy*, napisany na zamówienie Damascus Opera House;
- *Glyptos* na flet i perkusję, zamówione przez festiwal Warszawska Jesień.

Ocena aktywności artystycznej i naukowej oraz dorobku habilitanta

Zayed Jabri prezentuje się jako aktywny i wszechstronnie działający kompozytor. Jego praca obejmuje stałe komponowanie nowych utworów, którym towarzyszy systematyczna praca artystyczno-naukowa realizowana w ramach licznych stypendiów twórczych, służąca dalszemu rozwijaniu i pogłębianiu indywidualnego języka muzycznego. Świadectwem jego pozycji w środowisku kompozytorskim jest fakt, że regularnie realizuje duże zamówienia

kompozytorskie. Jego utwory są ponadto wydawane przez renomowane wydawnictwo Donemus, co potwierdza ich obecność w międzynarodowym obiegu wydawniczym i wykonawczym.

Zayed Jabri zdobył trzy nagrody w konkursach kompozytorskich, w tym jedną już po uzyskaniu stopnia doktora. Liczba ta nie jest może bardzo duża, niemniej świadczy o uznaniu, jakim cieszy się jego twórczość również w tym obszarze aktywności zawodowej. Pierwszą z nich była I nagroda w Konkursie Kompozytorskim im. Adama Didura w Sanoku w 1997 roku. W 2013 roku otrzymał II nagrodę w 2 Agosto International Composition Competition w Bolonii we Włoszech. Najnowszym osiągnięciem w tej kategorii jest nagroda specjalna za kompozycję kameralną, przyznana w 2023 roku na XIV International Composition Competition Città di Udine przez wydawnictwo Taukay Edizioni Musicali we Włoszech.

Na szczególne wyróżnienie zasługuje organizacja koncertów monograficznych poświęconych twórczości Zayed Jabriego w instytucjach o ogromnej renomie międzynarodowej. Pierwszy z nich odbył się w 2017 roku na Uniwersytecie Harvarda, w ramach Radcliffe Institute for Advanced Study w Cambridge w stanie Massachusetts, w sali Byerly Hall. W 2018 roku kolejny koncert monograficzny zaprezentowano na Norweskim Uniwersytecie Naukowo-Technicznym (NTNU), na Wydziale Muzyki w Trondheim, w Dokkhuset. Trzeci z koncertów odbył się w 2019 roku w Paryżu, w Reid Hall, w ramach działalności Instytutu Idei i Wyobraźni (Institute for Ideas and Imagination) Uniwersytetu Columbia, prowadzonego przy tamtejszym Centrum Globalnym.

Zayed Jabri wielokrotnie był zapraszany do udziału w jury prestiżowych konkursów kompozytorskich, między innymi, w Konkursie Kompozytorskim im. Adama Didura w Sanoku w latach 2009-2013, przy 2 Agosto International Composition Competition w Bolonii we Włoszech w 2010 roku, przy MATA Festival w Nowym Jorku w 2017 roku, przy Chopin & Friends Festival w Nowym Jorku w 2021 roku, a także przy Gaudeamus Award 2024 w Utrechcie w Holandii.

Habilitant dzieli się swoją wiedzą i doświadczeniem podczas licznych wystąpień publicznych o zróżnicowanej tematyce i skierowanych do zróżnicowanej grupy odbiorców. Jego aktywność w tym zakresie obejmuje szerokie spektrum, od działań edukacyjnych adresowanych do uczniów (np. wykład Music World, the World of Music w 2014 roku), przez wystąpienia w renomowanych ośrodkach akademickich, takich jak Uniwersytet Jagielloński, Columbia University, University of Victoria czy Brunel University, aż do otwartych spotkań skierowanych do szerokiego grona odbiorców, czego przykładem jest publiczna rozmowa Public Conversation with Rosalind Morris and Kinan Azmeh, zorganizowana w Alwan for the Arts w Nowym Jorku.

Dorobek artystyczno-naukowy habilitanta oceniam jako wyróżniający, dowodzący jego międzynarodowej renomy. Świadczy o tym nie tylko regularna obecność jego utworów w repertuarze uznanych zespołów i na prestiżowych festiwalach, lecz także zaproszenia do wygłaszania wykładów i prowadzenia rezydencji artystycznych w instytucjach o najwyższym statusie akademickim, takich jak Uniwersytet Harvarda czy Uniwersytet Columbia. Konsekwentne łączenie aktywności kompozytorskiej z refleksją teoretyczną i krytyczną, a także zdolność docierania z tą refleksją do odbiorców na różnych poziomach, od edukacji szkolnej po debatę publiczną, wskazują na osobowość naukową w pełni ukształtowaną, świadomą społecznej i kulturowej funkcji muzyki. Tak rozumiana działalność spełnia wszystkie wymagania stawiane kandydatom w procedurze habilitacyjnej i w pełni uzasadnia wysoką ocenę tego elementu dorobku.

Ocena dzieła wiodącego

Dr Zayed Jabri przedstawił jako dzieło wiodące w przewodzie habilitacyjnym operę *Southern Crossings*. W autoreferacie kompozytor przedstawia genezę opery oraz motywy, które skłoniły go do wyboru tej formy artystycznej. U podstaw dzieła leży wrażliwość autora na krzywdę i niesprawiedliwość związane z niewolnictwem w regionie Oceanu Indyjskiego. Habilitant zwraca uwagę na proces dehumanizacji towarzyszący systemowi niewolniczemu.

Dr Jabri podkreśla, że opera stanowi dla niego „totalną formę sztuki” (Autoreferat, str. 12.), łączącą „muzykę, słowo, obraz i ruch”. Odnosi się również do utrwalonego przekonania o elitarności opery, któremu się przeciwstawia, postrzegając ją jako demokratyczną przestrzeń otwartą na różnorodność głosów i doświadczeń. Istotnym aspektem tej formy twórczości jest dla niego także konieczność współpracy z innymi artystami, którą uznaje za szczególnie wartościową.

Southern Crossings to opera ukazująca spotkanie świata wielkich odkryć naukowych z doświadczeniem ludzi, których głosy zwykle pozostają niewidoczne w oficjalnych narracjach historycznych. Poprzez przeplatanie losów Charlesa Darwina, rodziny Herschelów oraz byłych niewolników Leah i January'ego dzieło podejmuje refleksję nad wolnością, pamięcią, nierównościami społecznymi i różnymi wymiarami czasu.

Operę otwiera intymna aria Januarego, będąca opowieścią o samotności i tęsknocie za rodziną, przenikniętą żalem oraz głęboką wrażliwością. Jej funkcją jest ukazanie człowieczeństwa bohatera i nadanie kontekstu jego późniejszym reakcjom, w których ujawniają się gniew, frustracja i poczucie niesprawiedliwości. Warstwa muzyczna opiera się na wariacyjnym ostinacie smyczków, zbudowanym z mikrotonalnych struktur tremolandowo-

bariolage'owych. Towarzyszy mu chorałowo prowadzona partia akordeonu, która w subtelny i finezyjny sposób wspiera linię solową, wzmacniając liryczny charakter arii.

Kolejna istotna scena rozgrywa się podczas wspólnego posiłku. Najpierw słuchacz poznaje Darwina i Herschela, którzy dzielą się swoimi obserwacjami naukowymi. Ich wymiana zdań jest jednak jedynie pozornym dialogiem. Jak zauważa kompozytor, przypomina ona raczej rywalizację ptaków o zwrócenie na siebie uwagi niż rzeczywistą rozmowę. W tym kontekście dr Jabri wykorzystuje onomatopeiczne nawiązania do głosów południowoafrykańskich ptaków. Pełnią one dwójką funkcję: z jednej strony przenoszą słuchacza w przestrzeń Kapsztadu, z drugiej zaś stanowią symboliczny komentarz do postaw głównych bohaterów. Warstwa muzyczna opiera się na interesującej fakturze złożonej z rozbudowanych fragmentów aleatorycznych, wykorzystujących między innymi techniki pizzicato, sul ponticello oraz staccato, co prowadzi do powstania bogatej i zróżnicowanej kolorystycznie struktury dźwiękowej.

Scena ta prowadzi do jednego z kluczowych momentów dramaturgicznych opery: bohaterowie dowiadują się, że podziwiany przez nich kapitan FitzRoy nabył chłopca jako niewolnika w zamian za guzik. Wiadomość ta wywołuje konsternację i głęboki niepokój, co znajduje odzwierciedlenie w warstwie muzycznej. Kompozytor posługuje się mikrotonalnymi strukturami harmonicznymi, a także wprowadza chór, który ad libitum powtarza słowa: „chłopcy i guziki, guziki i chłopcy” (Autoreferat, s. 21).

Niezwykle istotnym, kulminacyjnym momentem opery jest duet January'ego i Leah, w którym bohaterowie zastanawiają się nad swoim rzeczywistym statusem: czy są już ludźmi wolnymi, czy też pozostają jedynie niewolnikami ukrytymi pod pozorem emancypacji. Zayed Jabri w mistrzowski sposób wykorzystuje środki harmoniczne, fakturalne i melodyczne, tworząc odrębną przestrzeń dźwiękową. Narracja muzyczna tej sceny jest kunsztownie poprowadzona oszczędnymi środkami, co nadaje jej odpowiedni ciężar emocjonalny i symboliczny, właściwy dla poruszanej w scenie powagi zagadnienia.

Opera kończy się sceną zbiorową, w której dochodzi do ostatecznego zespolenia różnych wymiarów czasu i przestrzeni. Wszystkie postacie spotykają się w jednym miejscu, tworząc wielogłosową narrację, daleką jednak od uporządkowania i jednoznaczności. Poszczególne głosy współzawodniczą ze sobą w dysonansowej, pełnej napięcia fakturze, w której pojawia się więcej pytań niż odpowiedzi. Ostatnie dźwięki opery, mimo pozornej synchronizacji, nie przynoszą rozstrzygnięcia. Przeciwnie, tworzą otwarte zakończenie, pozostawiające słuchacza w stanie wymownego niedopowiedzenia.

Partytura kompozycji została przygotowana starannie i profesjonalnie. Zawiera szczegółowe oznaczenia wykonawcze, obejmujące precyzyjną dynamikę i artykulację, a także wykorzystuje bogate możliwości zastosowanego kameralnego aparatu wykonawczego. Często sięga po techniki znane z XX wieku - aleatoryzm kontrolowany i instrumentalną interpretację

dźwięków natury. Instrumentacja została pomyślana w taki sposób, aby każdy z instrumentów zajmował wyraźnie określone miejsce w przestrzeni akustycznej. Pewne zastrzeżenia może budzić jedynie partia chóru, która być może ze względu na realizację nagrania, niekiedy wydaje się niewystarczająco eksponowana dynamicznie. Jest to jednak subiektywne odczucie recenzenta.

Zayed Jabri umiejętnie kształtuje zróżnicowane faktury muzyczne. Na szczególną uwagę zasługuje jego zdolność do twórczego wykorzystywania zarówno struktur złożonych pod względem wykonawczym i percepcyjnym, jak i faktur transparentnych, pozostających jednak dalekimi od trywialności.

Konkluzja

Kompozytor założył, że główną osią narracji dzieła stanie się abstrakcyjny koncept wielowarstwowości ram czasowych, podlegających zróżnicowanym relacjom i dążących do płynnej transformacji czasu i przestrzeni. Założenie to, ambitne zarówno pod względem dramaturgicznym, jak i kompozytorskim, wymagało wypracowania spójnego języka muzycznego zdolnego do integracji odmiennych obszarów narracyjnych.

Nie ulega wątpliwości, że dr Zayed Jabri posiada kompetencje warsztatowe, wyobraźnię artystyczną oraz świadomość estetyczną niezbędne do realizacji tak ambitnie sformułowanych celów. Habilitant z powodzeniem tworzy wielowymiarową strukturę dramaturgiczną, w której kwestie historyczne, społeczne i etyczne znajdują przekonujące odzwierciedlenie w warstwie muzycznej. Szczególnie wysoko należy ocenić umiejętność budowania złożonych relacji między tekstem, dramaturgią i materią dźwiękową, a także istotną z perspektywy humanistycznej tematykę.

Uwzględniając wybitne osiągnięcia artystyczne, znaczący międzynarodowy dorobek twórczy i naukowy dra Zayed Jabriego, a także wysoko oceniając kompozycję *Southern Crossings* przedstawioną jako osiągnięcie wiodące, uznaję, że jego działalność artystyczna wnosi istotny wkład w rozwój sztuk muzycznych i w pełni odpowiada wymaganiom stawianym w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie sztuki muzyczne zgodnie z art.219 ust. 1 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

